

Vroegtijdig doorstromen naar het 1^e leerjaar B: een op- of afrit?

Sandra Janssens en Sven De Maeyer

Sandra Janssens werkte zeven jaar in de autonome lagere school Sint-Henricusinstituut in Antwerpen-Noord, beter bekend als de Seefhoek, een kansarme en multiculturele schoolomgeving. Daar heeft ze expertise opgebouwd over de problematiek van de vroegtijdige doorstroom naar het 1ste leerjaar B.

Nu is ze halftijds onderzoeker bij EduBRON om de scholengemeenschappen in het basis- en secundair onderwijs te evalueren. Daarnaast werkt ze in de Karel de Grote-hogeschool als lerarenopleider wiskunde.

Sven De Maeyer is doctor assistent aan de Universiteit Antwerpen. In de opleiding 'Opleidings- en onderwijswetenschappen' verzorgt hij het onderwijs in de stroom 'methodologie en statistiek'. Zijn onderzoeksdomein is voornamelijk de problematiek van het meten in onderwijswetenschappen.

Naast onderzoek gericht op de validiteits- en betrouwbaarheidskwesties richt hij zich op het toegepast (onderwijs)onderzoek waarin 'meten' een uitdaging vormt.

Jaarlijks gaan in Vlaanderen een kleine 2000 leerlingen naar het eerste leerjaar B van het secundair onderwijs, zonder het zesde leerjaar te volgen. Via een kwalitatief onderzoek hebben we een inventarisatie gemaakt van de factoren die meespelen in het nemen van die beslissing.

Blijkbaar aarzelen de leerkrachten in het basisonderwijs om deze overgang naar het 1^B te adviseren, omdat ze te weinig geïnformeerd zijn over die mogelijkheid.

Grillige schoolloopbanen

Ebubekir, Seppe, Houdaifa, Sofie en Kinga zijn zorgenleerlingen in het Vlaamse basisonderwijs.

Ebubekir zit in het 6^e leerjaar en is 13 jaar. Omdat de leerstof boven zijn petje gaat, weet de leraar al in september dat deze jongen het getuigschrift lager onderwijs niet zal behalen.

Seppe en Houdaifa zijn ook 13 jaar en zitten in het 5^e leerjaar; ze bleven zitten in de 3^e kleuterklas en het 1^e leerjaar. Ze hadden in hun hele schoolloopbaan moeite om te volgen en zijn schoolmoe. Seppe krijgt nog extra ondersteuning van de GOK-leerkracht, Houdaifa niet. Zijn ouders hebben immers enkele jaren geleden het advies buitengewoon onderwijs niet opgevolgd.

Kinga, een leerling in het 4^e leerjaar, is een slimme meid van 12 jaar. Op 9-jarige leeftijd is ze uit Bulgarije in het Vlaamse onderwijssysteem ingestroomd. Indien ze de 'normale' weg volgt, moet Kinga naar school tot haar 20ste om een diploma van het secundair onderwijs te behalen. Nu instromen in het 1^e leerjaar B levert twee schooljaren winst op.

Sofie, 12 jaar in het 5^e leerjaar, is zeer zwak. Haar leerkracht zou haar het liefst nog een jaartje in het zesde leerjaar houden, een veilige omgeving.

Sommige twaalfjarigen hebben er al een grillig onderwijstraject opzitten: leermoeilijkheden in de kleuterschool, zittenblijven, een advies voor het buitengewoon onderwijs, aankomst in een nieuw land... De toenemende vertraging die leerlingen oplopen in het basisonderwijs kan deels gecompenseerd worden. Steeds meer twaalfjarigen maken gebruik van de wettelijke mogelijkheid om uit het 4^e of 5^e leerjaar op basis van leeftijd door te stromen naar het 1^e leerjaar B (Van Landeghem & Van Damme, 2004). Bij de aanloop naar het mogelijk uitbrengen van dit advies twijfelen leerkrachten vaak. Die beslissing kan voor de leerling immers ernstige beperkingen opleveren bij de verdere schoolloopbaan.

Het 1^e leerjaar B

De instroom in het 1^e leerjaar B is zeer divers. Ruim 60 % van de leerlingen komt uit het lager onderwijs en een 20 % uit

het buitengewoon lager onderwijs type 1 en 8 (departement onderwijs, 2007). Leerlingen die instromen uit het basisonderwijs beschikken niet over het getuigschrift van het basisonderwijs. Indien leerlingen mét getuigschrift willen toetreden, moeten zij advies inwinnen bij het CLB (omzendbrief, 1999).

Leerlingen hoeven het 6e leerjaar in het basisonderwijs niet gevolgd te hebben om te kunnen starten in IB. Ze kunnen op basis van leeftijd (12 jaar) doorstromen (omzendbrief, 1999). Wie tweemaal bleef zitten in het lager onderwijs mag het achtste jaar in het 6e leerjaar van het basisonderwijs alleen volgen als de klassenraad een gunstig advies geeft en er dus van overtuigd is dat deze leerling het getuigschrift behaalt (decreet basisonderwijs, 1997). Ook moet een document aantonen dat men hierover advies ingewonnen heeft bij het CLB.

Naast leerlingen uit het lager onderwijs trekt IB ook leerlingen aan uit het 1e leerjaar A en de 'onthaalklas' van de anderstalige nieuwkomers. Er is ook nog een klein percentage zittenblijvers.

Op het einde van IB kan een leerling het getuigschrift krijgen (indien geslaagd) en doorstromen naar 1A of de weg in de B-stroom vervolgen (leerplichtwet, 1983). Cijfergegevens van het ministerie van onderwijs en vorming (departement onderwijs, 2007) wijzen uit dat een klein aantal leerlingen (3,80 %) die overstap naar de A-stroom realiseert. De inspanningen om leerlingen uit de B-stroom te laten opstromen worden beloofd: de overgrote meerderheid van de leerlingen kan zijn positie in de A-stroom handhaven.

De gevolgen van schoolse vertraging

Dit onderzoek gaat over leerlingen die op basis van hun leeftijd doorstromen naar IB. Dat kan alleen indien de leerling al schoolse vertraging heeft opgelopen. Daarmee bedoelen we de vertraging die een leerling vergeleken met de groep van hetzelfde geboortjaar oploopt (departement onderwijs, 2005). Die groep leerlingen bestaat onder andere uit de zittenblijvers en uit de leerlingen die uit het buitenland (Anderstalige nieuwkomers/ATN-leerling)¹ met vertraging in ons

onderwijs stappen (departement onderwijs, 2005).

De schoolvertraging heeft een grote impact op de door- en uitstroom in het secundair onderwijs. Uit onderzoek weten we dat de schoolvertraging, opgelopen vóór de intrede in het secundair onderwijs, erg nadelig is voor de schoolloopbaan.

Van de twaalfjarigen verlaat méér dan 85 % het secundair onderwijs gekwalificeerd en ongeveer 90 % daarvan doet dit als minstens laaggekwalificeerd. Voor de jongeren die met een jaar vertraging het secundair onderwijs aanvaatten, daalt de gekwalificeerde uitstroom met bijna 30 %. Schoolse vertraging oplopen in het basisonderwijs heeft dus een zeer grote invloed op de gekwalificeerde uitstroom.

Naast de aanvangsleeftijd hangt ook de onderwijsvorm waarin de leerling start, sterk samen met de mate waarin jongeren gekwalificeerd uitstromen. Meer dan 85 % van de jongeren uit de A-stroom verlaat het secundair onderwijs met een eindexamen, tegenover slechts 50 % van de jongeren met een intrede in de B-stroom (Duquet, Glorieux, Laurijsen, & Van Dorsselaer, 2005). Toch heeft die groep goede kansen op de arbeidsmarkt indien ze de studie afmaken in het beroepssecundair onderwijs van de 3e graad. Die kansen verhogen door het volgen van het 7de specialisatiejaar of de 4e graad BSO (VDAB, n.d.). Het onderwijs moet dus trachten de zwakke leerlingen zo ver mogelijk te krijgen in de schoolloopbaan.

We weten echter niet wat het effect is van het vroegtijdig doorstromen naar IB, op de gekwalificeerde uitstroom.

Focusgroepen

We deden een oproep aan verschillende actoren uit het onderwijsveld. Klasleerkrachten, directies, GOK- en zorgleerkrachten en CLB-medewerkers kwamen in aanmerking. We probeerden ook een verscheidenheid qua schoolnet en provincie in te bouwen. In totaal hebben we ruim 400 mails verstuurd, wat 53 respondenten heeft opgeleverd. We hebben acht focusgroepen² samengesteld.

Vervolgens hebben we 27 Antwerpse scholen met een afdeling IB gecontacteerd om hen te confronteren met de percepties van de actoren uit het basisonderwijs. Op basis van aanmelden, het aangeboden curriculum, de leerlingenpopulatie en de locatie zijn acht scholen geselecteerd: een school om te bezoeken met leerlingen uit het 5e leerjaar, een school om met leerlingen uit het 1e leerjaar B een gesprek te houden, en zes scholen om een gesprek te hebben met leerkrachten uit IB.

Resultaten

1 Hoeveel leerlingen gaan van het 4e en 5e leerjaar naar IB? Herkennen we een specifiek leerlingenprofiel?

We maakten een beschrijvende analyse aan de hand van de databank die de Stafdienst onderwijs en vorming voor ons heeft samengesteld met leerlingen die uit het 4e en 5e leerjaar (schooljaar 2005-2006) doorstromen naar het 1e leerjaar B (schooljaar 2006-2007).

Jaarlijks stromen een kleine 2000 leerlingen in Vlaanderen uit het 4e of 5e leerjaar naar een 1e leerjaar B. In het schooljaar 2004-2005 waren dit 1929 leerlingen. Ruim 13 % van hen kwamen uit het vierde leerjaar en ongeveer 87 % uit het vijfde.

1 "Anderstalige nieuwkomers zijn leerlingen in het basisonderwijs die op de datum van hun inschrijving of op 1 september volgend op de inschrijving gelijktijdig aan al de volgende voorwaarden voldoen: 5 jaar of ouder zijn (of ten laatste op 31 december van het lopende schooljaar 5 jaar worden); niet het Nederlands als thuistaal of moedertaal hebben; onvoldoende de onderwijstaal beheersen om met goed gevolg de lessen te kunnen volgen; maximaal 9 maanden ingeschreven zijn in een school met het Nederlands als onderwijstaal (vakantiemaanden juli en augustus niet meegerekend); een nieuwkomer zijn, d.w.z. maximaal één jaar ononderbroken in België verblijven." Omzendbrief: onthaalonderwijs voor anderstalige nieuwkomers", publicatiedatum 30 juni 2006

2 In een focusgroep voert men een gestructureerd gesprek met een kleine groep (4 à 12) personen, begeleid door een gespreksleider (Elliott, Heesterbeek, Lukensmeyer, & Slocum, 2006) over een vooraf bepaald onderwerp. Deelnemers zoeken spontaan naar gelijkennissen en verschillen en vullen elkaar aan. Door deze percepties samen te leggen overstrijen we de eigen specifieke ervaring en krijgen we een breder perspectief (Krueger & Casey, 2000). Dankzij dit kwalitatief onderzoek kunnen we het fenomeen in de diepte beschrijven.

Meer dan 73 % procent heeft de schoolse vertraging ingelopen. Ongeveer 25 % van deze leerlingen heeft nog 1 jaar vertraging en slechts 1,71 % heeft nog een schoolse achterstand van 2 jaar in het 1e leerjaar B. Ruim de helft van deze leerlingen ging naar school in het vrij gesubsidieerd onderwijs.

Van de schoolpopulatie in het vijfde leerjaar gaat een kleine 3 % naar het 1e leerjaar B. Vanaf het 4e leerjaar wordt die onderwijsmaatregel zelden doorgevoerd.

Schoolse vertraging wordt niet alleen bepaald door de intelligentie of schoolse vaardigheden, maar door een complex samenspel van factoren in en buiten de school, die samenhangen met de sociale herkomst. Factoren als de socio-professionele status van de ouders (tewerkstelling, beroepsstatus en scholing), de gezinssamenstelling, gender en nationaliteit (Hirtt, Nicaise, & De Zutter, 2007; Groenez, Van den Brande, & Nicaise, 2003; Duquet, Glorieux, Laurijssen, & Van Dorsselaer, 2006) komen over de verschillende onderwijsniveaus heen ter sprake.

We kunnen niet nagaan of er (sociale) achtergrondkenmerken te identificeren zijn voor de leerlingen die vroegtijdig doorstromen naar 1B. Gegevens als de thuistaal en het hoogst behaalde diploma van de moeder maken immers deel uit van de GOK-registratie en worden enkel op schoolniveau geregistreerd door de Stafdienst onderwijs en vorming. Ook gegevens als de herkomst van de ouders of de duur van verblijf in het land zijn niet

aan deze databank gekoppeld. We weten enkel dat de grote meerderheid (87 %) van deze leerlingen de Belgische nationaliteit heeft. Dat wordt aangevuld met leerlingen afkomstig uit Marokko, Nederland, Servië, Turkije (een aandeel tussen 2 % en 3 %) en uit 39 andere landen.

Een profiel van deze leerlingengroep zou een grote meerwaarde hebben en hun extra kansen bieden in het onderwijs.

Wat is het profiel van de leerlingen die in aanmerking komen voor een advies 1B?

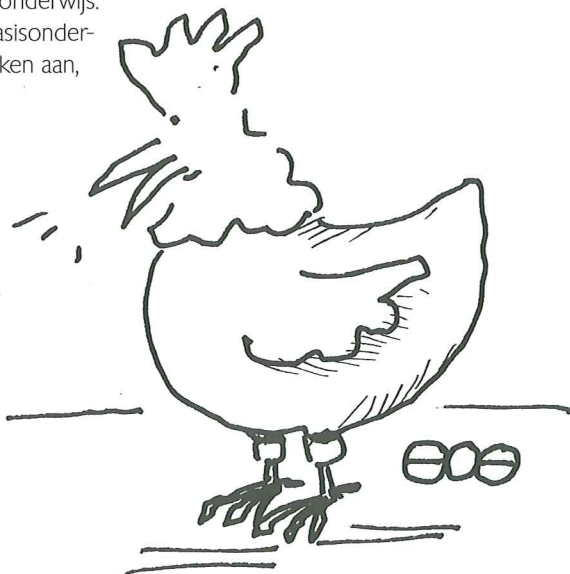
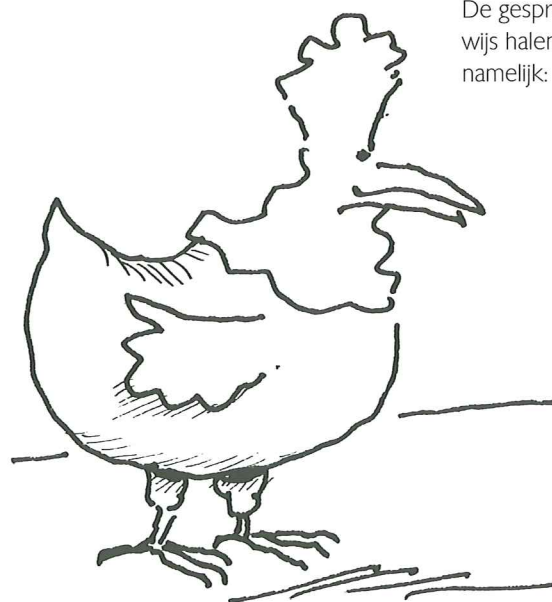
De focusgroepen maken een onderscheid tussen leerlingen die schoolse vertraging hebben opgelopen door later in te stromen in het onderwijs (ATN-leerlingen), de zittenblijvers en de leerlingen die doorverwezen zijn naar het buitengewoon onderwijs.

De problematiek van de ATN-leerlingen komt in de meerderheid van de interviews ter sprake. De leerkrachten geven aan dat ATN-leerlingen die op 'oudere' leeftijd (vanaf 9 jaar) aankomen, het vaak moeilijk hebben om met het beperkte aantal ATN-uren, de achterstand qua kennis ten opzichte van ons Vlaams onderwijs weg te werken. Door de beperkte voorkennis qua leerstof (ten opzichte van het Vlaamse onderwijssysteem) kunnen die leerlingen vaak niet op basis van hun leeftijd aan een klas worden toegewezen. Daardoor lopen ze van bij de instroom vertraging op.

Dan zijn er de zittenblijvers, die 'double-ren' in het kleuter- en/of lager onderwijs. De gesprekspartners uit het basisonderwijs halen daarvoor vier oorzaken aan, namelijk:

- het ontbreken van voldoende capaciteiten om de schoolse kennis in het verwachte tempo te verwerven;
- de taalachterstand bij leerlingen van allochtone afkomst (dit zijn geen ATN-leerlingen), waardoor die groep vaak later instroomt in het lager onderwijs;
- gezinnen met minder stimulatiekansen (een lage sociaal economische status) door onder andere het diploma van de ouders;
- kinderen met een bewogen achtergrond (bijv. leerlingen die geplaatst zijn...).

Ten slotte zijn er de leerlingen die in het gewoon lager onderwijs een klas moeten overdoen nadat hun ouders het advies 'buitengewoon onderwijs' negeerden. Deze ouders doen ook vaak aan schoolshopping om zo de negatieve boodschappen (testen, buitengewoon onderwijs, zittenblijven...) te ontlopen. Die strategie is voor de ouders succesvol omdat een school deze kinderen niet kan weigeren.

2 Welke triggers voor het overwegen van een advies IB identificeren we?

Niet aan alle leerlingen die schoolse vertraging hebben opgelopen wordt geadviseerd om door te stromen naar het 1e leerjaar B. We kunnen zes factoren identificeren die aanleiding geven om de overstap naar IB te adviseren: lage schoolresultaten, voldoende maturiteit, storend gedrag, een laag welbevinden, de werkhouding en de peerdruk.

Schoolresultaten

Een meerderheid van de respondenten vindt lage schoolse resultaten een cruciale factor om vervroegd over te stappen naar het 1e leerjaar B. Leerkrachten hanteren de leerstof van het vijfde leerjaar als maatstaf om te voorspellen of de leerling de leerstof van het 6e leerjaar kan verwerken. Ze trachten zo ook onrechtstreeks in te schatten of de leerling geschikt is voor 1A, want "het vijfde en zesde wordt op ASO gequoteerd (focus 6)". "Van sommige leerlingen zijn de schoolse resultaten niet eenduidig slecht te noemen. Bij die leerlingen moet je de voor- en nadelen afwegen. Dat gebeurt vaak door 'nattevingerwerk' (focus 3)".

Enkele leerlingen doen het wél goed, en stromen toch door naar IB, nl. de ATN'ers. Door hun laattijdige instroom in het Vlaamse onderwijs liepen ze leerstofhiaten op en kunnen ze niet meer op de gewenste leeftijd bijgewerkt worden. Het doel voor deze leerlingen is dan ook via IB naar 1A te gaan om zo 1 of 2 jaar schoolse vertraging in te lopen. We kunnen echter niet afleiden uit de huidige schoolloopbaangegevens of dat ook lukt.

Maturiteit

Na 'schoolse resultaten' is de meest cruciale factor de maturiteit van de leerling. De respondenten omschrijven maturiteit ruimer dan enkel rijpheid. "Jong, klein van gestalte, te weinig weerbaar, frêle, bedeesd, verlegen, jong van mentaliteit..." zijn omschrijvingen die de respondenten vermelden. Bijna alle respondenten willen kinderen die nog niet voldoende maturiteit hebben nog een jaar onder eigen vleugels houden.

Gedrag

Het gedrag van een leerling is voor leerkrachten bijna altijd een signaal om stappen te ondernemen. Leerkrachten gaan sneller over tot actie indien leerlingen moeilijker gedrag vertonen. Leerlingen die niet 'moeilijk' zijn, blijven blijkaar langer het gewone schooltraject volgen.

Welbevinden

Indien een leerling een laag welbevinden heeft door schoolmoeheid, de groeiende cognitieve en emotionele kloof (bijv. het grote leeftijdsverschil met de klasgenoten) kan 'welbevinden' de factor zijn om verdere stappen te ondernemen. Maar 'welbevinden' kan ook een element zijn om andere signalen te negeren en de leerling op school te houden. "...in die beschermde omgeving bij de vriendjes blijven, dat is ook soms heel belangrijk" (focus 3).

Werklust

In verband met 'werklust' zijn er twee meningen. Zowel de grote werklust als het ontbreken ervan zijn een factor om de overstap naar IB te maken. Kinderen met een grote werklust zullen in het 1e leerjaar B beloond worden met goede resultaten. En wie geen werklust meer heeft in het basisonderwijs zal in IB hopelijk opnieuw werklust opbouwen doordat hij de leerstof in zijn tempo mag verwerken en in een kleinere klas zit.

Peerdruk

De laatste trigger is de peerdruk. Leerkrachten uit een grootstedelijke context geven aan dat de peerdruk dit fenomeen in de hand werkt: "(...) ik heb de indruk dat het hier in de buurt heel hard is. De kinderen van de burens gaan ook naar BSO of TSO, dus dat is normaal(...). ASO dat is voor de hele slimme. (focus 5)". Soms willen de leerlingen zelf deze stap zetten. "(...) Het is in het verleden zeker al gebeurd dat een leerling vertrok, ook al hadden wij liever gehad dat die zou blijven omdat hij goede cijfers haalde en eigenlijk geen last veroorzaakte (focus 5)".

Deze triggers moeten aan de hand van een kwantitatieve survey bevestigd en eventueel aangevuld worden.

3 Welke drempels remmen leerkrachten af in het uitbrengen van een advies IB?

Er zijn ook obstakels waardoor leerkrachten minder geneigd zijn het advies 'IB' voor te leggen aan de ouders. Eén focusgroep zegt dat deze stap op school geblokkeerd wordt omdat de school bang is voor een dalend leerlingenaantal. Het grootste obstakel echter is de kennisdrempel over de wettelijke mogelijkheid en de inrichting van de B-stroom.

Leerkrachten zijn onvoldoende geïnformeerd over de wettelijke mogelijkheid om vroegtijdig door te stromen naar het 1e leerjaar B. Doordat men de mogelijkheid niet kent, is de school niet voldoende attent voor de signalen die reeds vroeg worden uitgezonden. Daardoor komt er geen interne (tussen de leerkrachten) en externe (school-ouders) communicatie op gang, en zijn leerkrachten vaak pas op het einde van het basisonderwijs bezig met deze mogelijkheid. Het multidisciplinair overleg (MDO) met klas-, zorg-, GOK-leerkrachten en de CLB-medewerker kan als kanaal functioneren om dit proces tijdig te starten en de interne communicatie op de school te voeden.

De leerkrachten hebben ook weinig kennis van de inrichting van de B-stroom qua structuur, leerstofniveau en het behalen van het getuigschrift. Ook bestaat er een behoefte aan kennis over het niveau van het 1e leerjaar B, om zo beter het beste moment te kunnen inschatten (na het 4e, 5e of 6e leerjaar) en gericht te kunnen differentiëren.

De leerkrachten menen dat IB zoiets als het 5e en 6e leerjaar samen is, maar weten niet goed hoe dit dan in 1 jaar verwezenlijkt wordt met deze zwakke groep leerlingen. Leerkrachten vermoeden dat het niveau overeenkomt met dat van het 4e leerjaar. Toch zijn de meeste leerkrachten het erover eens dat het beter is om in te stromen na een 5e leerjaar. Er zijn ondertussen enkele initiatieven, individueel of in groep, om doelenlijsten samen te stellen om zo in beperkte mate tegemoet te komen aan enkele vragen.

Leerkrachten weten niet of leerlingen het getuigschrift LO kunnen behalen na een eerste leerjaar B. Ze geven ook aan dat het een psychologisch heel zware taak is om het getuigschrift niét te geven. Zowel de directie als de ouders oefenen een enorme druk uit. Daarnaast is "het handboek de heilige koe" en zijn leerkrachten van het 6e leerjaar onvoldoende op de hoogte van wat leerlingen exact moeten beheersen om het getuigschrift te behalen. Het is dus niet vanzelfsprekend dat collega's, die niet in een 6e leerjaar werken, de normen voor het behalen van een getuigschrift kennen. Het CLB geeft bovendien nog aan dat "(...)men met een zwakkere instroom misschien sneller het getuigschrift haalt (...)" (focus 3)."

Door de onwetendheid over allerlei factoren (het behalen van het getuigschrift, het niveau, de instelling) voelen leerkrachten zich onzeker en trachten ze hun leerlingen zo lang mogelijk te koesteren. Ze ervaren het geven van het advies zelfs als een persoonlijk falen (focus 8). De kennisdrempel is dus een groot struikelblok. Het onbekende schrikt af. Dit leidt tot: "Ze halen het misschien met de hakken over de sloot, of met wat vrije interpretatie van leerkrachten geef je die kinderen een getuigschrift. Dan verplaats je dat probleem gewoon naar de A-klas, omdat je als school niet de moeilijke beslissing wil nemen of durft nemen (...)" (Focus 8)."

Leerkrachten proberen de zorgenkinderen zo lang mogelijk te koesteren. Door de samenwerking met het CLB is er langzaam een kentering.

4 Welke stappen ondernemen leerkrachten na het uitbrengen van het advies?

Indien ouders meestappen in het verhaal, kan de school extra differentiëren. De druk van het behalen van de doelstellingen valt immers weg. Sommige scholen kiezen er echter voor om in de klas geen extra maatregelen meer te nemen en zelfs de taakklas af te schaffen, omdat er andere leerlingen zijn die ze meer nodig hebben om te kunnen overgaan. "Het is wikken en wegen wie er naar de taakklas mag, ze zitten dan ook zo vol (focus 4)."

Andere leerkrachten gaan meer differentiëren. Sommigen gaan nog een stapje

Foto Valeer Vandenbosch

verder, door een niveau lager dan het eigen leerjaar aan te bieden. Ze sturen leerlingen naar dat leerjaar voor enkele vakken, of ze bieden in de klas pakketten aan. Meerdere scholen laten de ouders daarvoor een toestemming ondertekenen. Enkele scholen - maar nog zeer weinig - bereiden een leerling voor op de overstap naar een 1B jaar door voor hem een individuele leerlijn te construeren. Het huiswerk en het rapport worden ook op maat van het kind aangepast. Een CLB in een grootstedelijke context werkt toetsen uit om te achterhalen wat leerlingen beheersen, met het oog op een overstap naar 1B. Het is de bedoeling dat scholen op die manier zwakke leerlingen uit het 5e en 6e leerjaar beter kunnen voorbereiden op de overstap, eventueel met een eigen leerlijn. Eén school uit een grootstad richt zelfs een aparte klas in om de leerlingen voor te bereiden op 1B. Leerlingen worden geselecteerd op basis van drie pijlers: de schoolloopbaan, IQ en karakter.

Een struikelblok, in deze fase van het proces, is de begeleiding van de schoolkeuze. In het 6e leerjaar wordt daar veel aandacht aan geschonken. Dat is niet het geval bij de leerlingen die vroegtijdig doorstromen naar het secundair onderwijs. Toch is het bij deze groep zeer belangrijk dat het CLB ervoor waakt dat leerlingen in de 2e en 3e graad van het secundair onderwijs niet meer te veel van school moeten wisselen. Enkele scholen laten deze leerlingen aansluiten bij de studiekeuzeactiviteiten in het 6e leerjaar.

Bij een schoolkeuze voor 1B laten ouders zich meer leiden door nabijheid, positieve verhalen van familieleden of vrienden, inplanting, bereikbaarheid met het openbaar vervoer, dan bij een schoolkeuze na het 6e leerjaar. In kleinere gemeenten is er vaak geen keuzemogelijkheid. Eerder onderzoek bevestigt dat ouders, die met hun kind de stap zetten naar het 1e leerjaar B, bij hun schoolkeuze minder rekening houden

met het aanbod in de hogere jaren dan bij een inschrijving voor een 1A (Engelen & Gryp, 1995).

5 Behouden of verwerpen?

De respondenten halen vijf redenen aan om dit 'achterpoortje' te behouden:

- 1 de overgang kan de schoolmoeheid tegengaan, om zo de leerling opnieuw gemotiveerder te laten deelnemen aan het onderwijs;
- 2 de lessen sluiten meer aan bij het tempo van de leerling, zodat zijn zelfbeeld opnieuw kan stijgen;
- 3 de meerderheid van de leerkrachten hoopt dat de beslissing een positief effect heeft op de kwalificatie aan het einde van het secundair onderwijs;
- 4 de leerlingen kunnen zo de opgelopen schoolse vertraging inhalen. Wat, zoals eerder vermeld, een gunstig effect kan hebben op de kwalificatiekans. Of dit ook van toepassing is op deze specifieke groep leerlingen is nog niet te traceren;
- 5 de CLB-medewerkers geven ook aan dat dit een noodzakelijke maatschappelijke stap is. Een leerling die op 14-jarige leeftijd instroomt in de A-stroom, is twintig jaar bij de uitstroom uit het SO, en moet dan eventueel nog aan de hogeschool beginnen. Een CLB-medewerker geeft ook aan dat er een mogelijkheid moet zijn om "op te stromen" in het secundair onderwijs na het derde of vierde jaar BSO om weer in die A-stroom (TSO) terecht te komen.

6 Wat vinden de leerkrachten uit het 1e leerjaar B?

De leerkrachten uit 1B geven aan dat de leerlingen uit de lagere school hoofdzakelijk uit het 5e of 6e leerjaar komen, maar sporadisch stromen er ook in leerlingen uit het 3e leerjaar.

De instroom van leerlingen is sterk afhankelijk van het beleid van de school. Sommige scholen trachten enkel leerlingen uit een zesde leerjaar aan te trekken. Ze aanvaarden leerlingen van een vijfde leerjaar, maar met een motiveringsverslag. Leerlingen uit een vierde leerjaar hebben ze tot nu toe kunnen weren, want "het niveau van een 1e leerjaar B mag niet te veel verlaagd

worden, ze moeten nog iets kunnen. Leerlingen mogen deze stap niet aanvoelen als een beloning. In de derde graad leer je nog veel."

Eén van de bezochte scholen speelt in op de ATN-leerlingen die in het 5e of 6e leerjaar instromen in het basisonderwijs en die ondanks hun capaciteiten nog niet helemaal kunnen aansluiten bij de Vlaamse normen. Ze beheersen de schooltaal onvoldoende. De leerlingen, die een voldoende niveau en mentaliteit hebben, krijgen hier de kans om via deze brugklas het getuigschrift van het basisonderwijs te behalen en door te stromen naar 1A.

Op basis van die gegevens kunnen we concluderen dat er heel wat verschillen zijn qua niveau tussen de verschillende 1e leerjaren B.

Bij de interviews met de negen leerkrachten uit 1B merken we dat ze zich globaal genomen kunnen vinden in de perceptie van de actoren uit het basisonderwijs. We overlopen enkele reacties.

De factoren met betrekking tot de schoolse vertraging worden erkend. Ziekte is een factor die de meerderheid van de respondenten toevoegt, evenals leerstoornissen als dyslexie en dergelijke. Naast die opsomming vinden alle respondenten dat leerlingen ook gewoon zwak kunnen zijn en dat men niet altijd een label hoeft te zoeken.

De oorzaak van het 'niet kunnen' is een belangrijk gegeven voor de helft van de respondenten. Indien leerlingen vertraging hebben opgelopen door ziekte of anderstaligheid, en de leerling neemt nog leerstof op én de leerling ondervindt geen hinder van het leeftijdsverschil, dan kunnen ze beter via het 6e leerjaar instromen in 1A. Alle respondenten geven ook aan dat 1B geen zin heeft als de leerlingen te zwak zijn.

Bij de triggers is de maturiteit een betwistbaar gegeven. De meerderheid van de respondenten vinden dat men daarmee geen rekening moet houden. De leerlingen worden in het 1e leerjaar B nog erg beschermd en opgevangen in kleine klassen.

Bij het voorleggen van de struikelblokken zijn de leerkrachten verwonderd dat er zo weinig geweten is over het 1e leerjaar B. Het basisonderwijs en het 1e leerjaar B moet een dialoog aangaan. Initiatieven als

werkgroepen bij elkaar gaan kijken, lopen vaak vast, zelfs met de eigen lagere school. Bij problemen in verband met de schoolkeuze voegen deze actoren toe dat men in het basisonderwijs te vaak ouders overtuigt met het smoesje "je kan van 1B naar 1A doorstromen". In de 'bevroegde' scholen zetten jaarlijks enkele leerlingen de stap van 1B naar 1A, maar dat is een zeer kleine minderheid. Dat hangt ook samen met het niveau van de basisschool waar leerlingen vandaan komen. Kinderen die uit het 4e of 5e instromen, kunnen niet gemakkelijk terug naar 1A, omdat de leerstof van het 6de pas op het einde van 2BVL aan bod komt. Die leerkrachten erkennen de behoefte aan een algemene lijst waarmee de collega's in het basisonderwijs worden geholpen. Die lijst moet hoofdzakelijk de kinderen filteren die te zwak zijn voor het 1e leerjaar B.

Een opmerkelijk gegeven: alle scholen zeggen dat ze liever leerlingen uit het buitengewoon onderwijs type 1 en type 8 binnenkrijgen dan leerlingen uit het 4e of 5e leerjaar van het basisonderwijs. De leerlingen die doorstromen van buitengewoon basisonderwijs zijn vaak wijzer, willen meer bewijzen en beseffen dat ze deze kans moeten grijpen. Deze leerlingen hebben al een goede werkhouding. Ze beheersen de basisleerstof ook veel beter. De oorzaak daarvan wordt gezocht bij het gewoon basisonderwijs waar men de lat te hoog legt. Dergelijke leerlingen hebben daar vaak een grotere achterstand. Veel leerstof wordt te oppervlakkig aangeraakt, de basis moet meer gedrield worden.

7 De leerlingen zelf aan het woord

De leerlingen horen centraal te staan bij deze onderwijsmaatregel. Zij moeten de stap zetten en de gevolgen ervan dragen. Het is zeer belangrijk om ook hen te horen. De leerlingen die wij gesproken hebben, lijken zeer tevreden over deze mogelijkheid. Ze bloeien open en voelen zich goed omdat ze opnieuw meekunnen in de klas. De leerlingen van het basisonderwijs zijn trots omdat ze volgend schooljaar al naar het secundair mogen gaan. Ze zitten wel nog met veel vragen over de structuur van het secundair onderwijs en de mogelijke studierichtingen. De leerlingen hebben ook veel vragen over de toekomstmogelijkheden.

Het vervolg..

Dit onderzoek is een eerste verkenning van de wettelijke mogelijkheid dat leerlingen op basis van leeftijd doorstromen naar het 1e leerjaar B. De huidige onderzoeksbevindingen moeten in een kwantitatieve studie, aan de hand van een survey en een uitgebreide databank, getoetst worden om zo bevindingen te kunnen formuleren, de doelgroep te kunnen identificeren en een aangepast beleid te kunnen uitstippelen voor het Vlaamse basisonderwijs.

De kwalitatieve analyse tracht een beeld te vormen van hoe actoren uit het basisonderwijs deze maatregel percipiëren en toepassen. Dit onderzoek roept

nog meer vragen op dan dat er al gesteld zijn. Moet er een mogelijkheid zijn voor een aparte brugklas voor (ex-)ATN-leerlingen? Hoe kan het onderwijs omgaan met het niet opvolgen van het advies buitengewoon onderwijs? Is het mogelijk om de diverse werkgroepen, die actief zijn om minimumdoelstellingen te ontwikkelen om een vlotte overgang te waarborgen tussen het basisonderwijs en een 1e leerjaar B, te coördineren? Hoe kunnen CLB-medewerkers de dialoog over dit onderwerp op scholen kenbaar maken? Hebben leerlingen meer kans op een kwalificatie door niet via het watervalstelsel in de B-stroom terecht te komen? ...

Als afsluiting het volgende citaat: "De wetgeving bestaat, maar het is geen vaste

regel. Het is telkens met leerkrachten, CLB-medewerkers, ouders en leerling een samen zoeken: wat is voor deze leerling in deze situatie de beste maatregel. (...) Het gaat over communicatie, het gaat over samenwerking, het gaat over maatwerk (focus 2). Er is geen pasklare oplossing, want elk kind is apart en elk kind is individueel (focus 5)."

REFERENTIES

- DUQUET, N., GLORIEUX, I., LAURIJSSSEN, I., & VAN DORSSELAER, Y. (2005). *Problematische schoolloopbanen. Zittenblijven, waterval en ongekwalificeerde uitstroom in het secundair onderwijs*. Brussel: Vrije Universiteit Brussel, Vakgroep Sociologie.
- DUQUET, N., GLORIEUX, I., LAURIJSSSEN, I., & VAN DORSSELAER, Y. (2006). *Wit krijt schrijft beter. Schoolloopbanen van allochtone jongeren in beeld*. Garant: Antwerpen-Apeldoorn
- ELLIOTT, J., HEESTERBEEK, S., LUKENSMEYER, C. J., & SLOCUM, N. (2006). *Participatieve methode. Een gids voor gebruikers*. Vlaams Instituut voor Wetenschappelijk en Technologisch Aspectenonderzoek. Gevonden op 12 november 2007 op www.viWTA.be.
- ENGELÉN, I., EN GRYP, H. (1995). *Studie- en schoolkeuze bij de overgang naar het SO. Wat zeggen de ouders hierover?* *Caleidoscoop*, 7:15, p.12-14.
- GROENEZ, S., VAN DEN BRANDE, I., & NICAISE, I. (2003). *Cijferboek sociale ongelijkheid in het Vlaamse onderwijs. Een verkennend onderzoek op de Panelstudie van Belgische Huishoudens*. LOA-rapport nr. 10. Onuitgegeven onderzoeksrapport, KU Leuven. Gevonden op 12 juli 2007 op http://www.steunpuntloopbanen.be/rapporten/LOA-rapport_10.pdf
- HIRT, N., NICAISE, I., DE ZUTTER, D. (2007). *De school van de ongelijkheid*. Berchem, uitgeverij Epo.
- KRUEGER, R., & CASEY, M. (2000). *Focus Groups, 3rd edition, A Practical Guide for Applied Research*. Sage publication, Inc. Thousand Oaks, London, New Delhi.
- VAN LANDEGHEM, G., & J. VAN DAMME, J. (2004). *Geboortecohorten doorheen het Vlaams Onderwijs: Evolutie van 1989 - 1990 tot 2001 - 2002*. Onderzoek in opdracht van de Vlaamse minister van Onderwijs en Vorming, in het kader van het programma 'Steunpunten voor Beleidsrelevant Onderzoek'. Gevonden op 10 juli 2007 op http://www.steunpuntloopbanen.be/rapporten/LOA-rapport_16.pdf
- VDAB (n.d.). *22e studie 2005-2006 Werkzoekende schoolverlaters in Vlaanderen. Leren werkt levenslang. De stap van school naar werk*. Brussel. Gevonden op 17 februari 2008 op <http://vdab.be/trends/schoolverlaters/schoolv2006.pdf>.
- VLAAMSE OVERHEID, DEPARTEMENT ONDERWIJS & VORMING, AFDELING STRATEGISCHE BELEIDSONDERSTEUNING. (2006). *Vlaamse onderwijsindicatoren in internationaal perspectief*. Editie 2005. Brussel

WETGEVING

- Wet betreffende de leerplicht, 29 juni 1983, BS 7 juli 1983
- Decreet basisonderwijs, 25 februari 1997, BS 17 april 1997
- Omzendbrief: structuur en organisatie van het voltijds secundair onderwijs, publicatiedatum 15 juni 1999
- Omzendbrief: onthaalonderwijs voor anderstalige nieuwkomers, publicatiedatum 30 juni 2006